

Socialdepartementet
Enheten för hälsa och civilsamhälle
Enheten för sjukvård och läkemedelsfrågor
Departementsråd Laura Brandell Tham
s.remissvar@regeringskansliet.se
(s.hc@regeringskansliet.se)
Diarienummer: S2024/00726

Remissvar från STAD gällande SOU 2024:23 En trygg uppväxt utan nikotin, alkohol och lustgas

STAD (Stockholm förebygger alkohol och drogproblem) har av regeringen inbjudits att yttra sig över SOU 2024:23. STAD är ett nationellt kompetenscentrum som arbetar för att minska alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksrelaterade skador i samhället genom preventiva insatser. Organisatoriskt tillhör STAD Centrum för psykiatrforskning vid Karolinska Institutet och Region Stockholm. Genom forskning, utbildning och samarbete med olika samhällsaktörer strävar STAD efter att skapa tryggare och hälsosammare miljöer, särskilt för ungdomar och unga vuxna. STAD har en lång historia av framgångsrika projekt såsom *Ansvarsfull Alkoholservering*, *Krogar mot Knark*, *100% Ren Hårdträning*, *Student* och *Fotboll utan Fylla* som har bidragit till att minska bruket och relaterade problem, samt öka medvetenheten kring riskerna med olika substanser i samhället.

Att begränsa tillgängligheten av lustgas, nikotin och alkohol är avgörande för att minska bruket av dessa substanser bland unga. Forskning visar att ökad tillgänglighet till dessa produkter kraftigt ökar risken för tidig debut och regelbunden användning, vilket i sin tur kan leda till allvarliga hälsokonsekvenser. Genom att införa restriktioner som åldersgränser, försäljningsbegränsningar och förbud mot marknadsföring riktad mot unga, kan vi effektivt minska både tillgången och attraktionskraften hos dessa skadliga substanser. Begränsad tillgänglighet är en viktig strategi för att främja en hälsosam utveckling bland ungdomar och skydda dem från de långsiktiga negativa effekterna av substansbruk. Vi anser att en strikt reglering av dessa substanser är nödvändig för att skydda folkhälsan, särskilt med tanke på deras ökade tillgänglighet och användning bland unga. STAD är i huvudsak positiv till lagförslagen. Nedan följer kommentarer för de olika områdena.

Lustgas

STAD välkomnar utredningens lagförslag om förbud mot försäljning av lustgas i berusningssyfte, en mängdbegränsning till enstaka små mängder per köptillfälle samt införandet av en åldersgräns på 18 år vid köp av lustgas. Dessa åtgärder är viktiga för att minska risken för användning av lustgas i berusningssyfte, vilka kan leda till både akuta hälsoproblem som syrebrist och långvariga men såsom nervskador.

Att lustgas utgör ett problem är något som STAD har fått höra av krogbranschen som beskriver omfattande försäljning både utanför och inne på krogar med medföljande problem. Lustgasförsäljningen på allmänna platser i anslutning till nöjeslivet beskrivs

emellanåt också bedrivs av oseriösa aktörer utan registrerad näringslivsverksamhet. Kopplingar mellan lustgasförsäljning och brottslig verksamhet är något som utredningen lyfter och stämmer in på den bild STAD får till sig. Det är omständigheter som försvårar tillsynsuppdraget och berörda myndigheter bör därför få adekvata resurser för att även kunna möta försäljning som sker utanför den legala marknaden.

För att säkerställa att de nya reglerna efterlevs vill STAD understryka vikten av att tillsyn sker. Detta kan med fördel genomföras med metoden kontrollköp som forskning från STAD visats effektiv. Systematik i tillsynen med en regelbundenhet i kontrollköp och eftertänksamhet i vilka försäljare som kontrolleras är viktiga framgångsfaktorer.

Nikotin

Förslagen att införa ett förbud mot rökning samt användning av tobaks- och nikotinprodukter i skolmiljöer är ett positivt steg som vi fullt ut stödjer. STAD har tidigare genomfört en studie kring tobaksfri skoltid och ett resultat som framkom var att personal har svårt att påverka elever som röker i direkt anslutning till skolgården. Vi ser att de nya förslagen underlättar för personalen att efterleva lag om rök-, tobaks- och nikotinfri skoltid.

Att införa en minimigräns för antalet portioner i förpackningar av nikotinfria tobaksprodukter samt ett tak för nikotinhalt i snusprodukter är viktiga åtgärder för att göra dessa produkter mindre attraktiva för unga.

Även på detta område är systematik och regelbundenhet i tillsynen viktig såväl på skolorna som på försäljningsställena där kontrollköpsmetoden med fördel kan användas. Försäljningsställena bör, i den mån det är möjligt, inte ligga i nära anslutning till skola då det ökar tillgängligheten.

Alkohol

STAD vill understryka vikten av att bibehålla och stärka befintliga regleringar kring alkohol. Vi ser därför också positivt på att lagen förtydligas, med formuleringen att främja folkhälsan genom att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar.

För att minska ungdomars alkoholkonsumtion och de skador som kan följa därav är all form av tillgänglighetsbegränsning välkommet. Något som vanligen kommuniceras både bland forskare och andra samhällsaktörer är att vi ser en kraftig nedgång av alkoholkonsumtion bland ungdomar, både i Sverige och andra länder vilket kan tolkas som att alkohol och ungdomar inte är ett större problem idag. Emedan vi gläds åt den nedåtgående konsumtionstrenden vill STAD ändå understryka att alkohol och ungdomar fortfarande är ett problemområde som kräver uppmärksamhet.

STAD ser positivt på att svensk lagstiftning ska gälla på fartyg i trafik mellan Sverige och utlandet. Ett sätt att säkerställa att alkoholservice sker på ett ansvarsfullt sätt vore att ställa krav på att serveringspersonal är utbildade. Inom ramen för STAD-metoden *Ansvarsfull Alkoholservice* har STAD sedan 1996 utbildat personal i Stockholm. Detta arbete har lett till en nedgång i alkoholrelaterat våld i krogmiljön. En kostnads-

effektivitetsanalys visade att för varje krona investerad i detta alkoholpreventiva arbete sparade samhället 39 kronor i form av uteblivna kostnader kopplat till alkoholrelaterat våld och sjukvård. Metoden har använts på fartyg som trafikerar Östersjön och under en period infördes en regel om att taxfree-butiker inte fick sälja alkohol på utresan i syfte att förebygga dold konsumtion, exempelvis i hytterna. Detta skulle ytterligare kunna förbättra säkerheten på fartygen.

STAD anser i sak att det är positivt med en mer enhetlig hantering och reglering kring serveringstillstånd samt matkrav i samband med alkoholservering. STAD ser dock risker med uppluckringar i lagar då det med tiden riskerar att leda till ytterligare uppluckringar och därmed negativa konsekvenser i framtiden. Om utredningens förslag kommer att införas anser STAD att det är desto viktigare att personal som arbetar med alkoholservering är utbildade i *Ansvarsfull Alkoholservering* (AAS). Enhetlig reglering bör därmed även omfatta kunskapshöjande insatser. Alkohol är inte som andra varor och i t. ex. Australien är det krav på att alla som serverar alkohol ska ha genomgått en utbildning i AAS. Stockholms stad har även de ett krav på att krogar som har öppet till kl. 01 eller senare ska utbilda sin personal i AAS. Ett nationellt krav på Ansvarsfull Alkoholservering är en konkret åtgärd för att förebygga alkoholrelaterade problem i krogmiljön.

Vikten av tillsyn för att kontrollera och stärka efterlevnad av regleringar kan inte nog understrykas. Förslag om att ge Folkhälsomyndigheten och länsstyrelserna i uppdrag att ta fram en utbildning för kommunala handläggare i tillsyn välkomnas därför. STAD har mycket goda erfarenheter av den tillsynsutbildning STAD tillhandahåller tillsammans med Polismyndigheten i Stockholm och Tillståndsenheten i Stockholms stad. Målgruppen är alla kommunala alkoholhandläggare och poliser i yttre tjänst i Sverige som tillsammans får praktisk träning och handledning i krog tillsyn.

Slutligen välkomnar STAD lagförslaget om informationstexter vid marknadsföring men anser samtidigt att insatser för att begränsa reklam och marknadsföring av alkoholhaltiga drycker bör intensifieras, särskilt i sammanhang där unga exponeras. Vikten av att reglera marknadsföring i sociala medier där barn och unga rör sig kan inte nog betonas.

STAD

Centrum för Psykiatrforskning
Region Stockholm/Karolinska Institutet
Norra Stationsgatan 69, plan 7
113 64 Stockholm

E-post: stad.slso@regionstockholm.se